

Нечаєва Н.О.

Лексичні германізми у південно-східних говорах української мови

*Нечаєва Ніна Олександрівна, аспірантка кафедри української філології та загального мовознавства
Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка, м. Луганськ, Україна*

Анотація. У статті на матеріалі лексикографічних джерел розглянуто запозичені з німецької мови лексеми, що увійшли до складу говірок південно-східного наріччя; подано їх класифікацію за тематичними групами. Простежено, які із зафіксованих лексем увійшли до складу літературної мови; для аналізованих германізмів встановлено міжговіркові паралелі в межах південно-східного, південно-західного та польського наріч. З'ясовано, що в різних говірках можуть бути відмінними фонетичне оформлення, семантика засвоєних германізмів або їхня морфемна будова.

Ключові слова: германізм, говірка, запозичення, міжговіркові паралелі, українська мова

Мова збагачується не лише завдяки розвитку багатозначності слів і постійному творенню нових лексем, а й за рахунок запозичень. Німецькі слова мають в українській мові давню історію. У сучасних лінгвістичних дискусіях проблема чужомовного впливу та міжмовних зв'язків є однією з найактуальніших. Як зазначає Л. Ткач, "до розв'язання цієї складної проблеми зазвичай підходять доволі спрощено, з поверховими знаннями української політичної історії та історії української літературної мови, зокрема тих її досягнень, що припадають на середньоукраїнську добу, та традицій староукраїнської писемної мови в українській літературній мові нового періоду" [27, с. 12]. Контактвання носіїв української мови з представниками інших мов і культур – один із важливих чинників розвитку української мови. Це стосується як російської, так і польської, угорської, румунської, німецької та інших мов. Вплив їх виявляється в тому, що окремі лексичні, морфологічні, синтаксичні елементи "протягом тривалого часу адаптувалися до системи української мови", стали її складовою частиною, зокрема й у південно-східному наріччі [29, с. 182]. Як зазначають О. Муромцева та В. Скачкова, на це є конкретні історичні причини: 1) приїзд у Східну Україну німецьких фахівців з різних галузей промисловості з кінця XVII – початку XVIII ст. внаслідок реформ у Росії, що значно активізує переклади з німецької мови; 2) колонізація південноукраїнських земель, зокрема й німцями, наприкінці XVIII ст. [14, с. 682 – 683]. Запозичення з німецької мови, які стосувалися щоденного життя, господарства виявилися стійкішими за офіційно-ділові. Вони не лише засвоювалися в міському мовленні, а й проникали до рівня говірки. З початком XX ст. значна частина галицько-буковинських регіоналізмів, що становили собою чи то германізми, чи то полонізми, чи то латинізми, засвоєні через посередництво польської мови, увійшли й до східноукраїнського мовлення [27, с. 364 – 365].

Вплив німецької мови на різні українські говори вивчали А. Рот ("Германские заимствования в лексике украинских говоров Карпат" [18]), Д. Костюк ("Германізми в діалектній лексиці української мови" [8]), М. Кочерган ("Німецькі лексичні запозичення в південно-західних говорах української мови" [9]), О. Гвоздяк, Г. Меліка ("Запозичення лексики німецького походження в українській говірці Ужгородщини" [3]), О. Майор ("Germanische Interferenzen in den ukrainischen Mundarten" [33]), В. Лопушанський і Т. Пиц ("Німецькомовні лексичні запозичення в говорах Західної України" [12]), Х. Вільперт ("Die

deutschen Lehnwörter im Huzulischen" [34]), О. Гаврилів ("Germanismen im Ukrainischen in Galizien" [32]) та ін.

До кола інтересів О. Давиденка [5], В. Скачкової [21], О. Муромцевої [14], В. Акуленка [1], Є. Тимченка [26] належить вивчення германізмів у межах літературної мови.

Незважаючи на здобутки в дослідженні німецьких запозичених слів, вивчення германізмів в українських діалектах зводяться в основному до південно-західного наріччя. Мовознавці розбивають їх за тематичними групами, аналізують їхню територіальну поширеність, вивчають різнопланову адаптацію (семантичну, фонетичну, морфологічну, графічну), простежують шляхи та причини розповсюдження в південно-західних говорах, виявляють посередництво німецької мови в поширенні запозичень із західноєвропейських мов. Щодо германізмів у південно-східних говорах України, то тут спостерігаємо не лише брак наукових розвідок, але й відсутність вичерпного алфавітного реєстру. Цим і зумовлено актуальність нашої роботи.

Мета статті – проаналізувати німецькі запозичення, що увійшли до складу говірок південно-східного наріччя. Визначена мета передбачає розв'язання таких завдань: методом суцільної вибірки виписати із відповідних словників лексеми, запозичені з німецької мови; класифікувати їх за тематичними групами; виділити міжговіркові паралелі.

Дослідження виконано на матеріалі діалектних словників [13; 15; 20; 23; 24; 30]. У лексикографічних джерелах, які репрезентують лексику південно-східного наріччя, зафіксовано 69 лексем – запозичень з німецької мови: 1) назви, пов'язані з будівельною й технічною галузями (30 лексем, 44%); 2) назви речей домашнього вжитку та майна, предметів господарювання (12 лексем, 17,5%); 3) слова, що позначають дію або процес (7 лексем, 10%); 4) назви продуктів харчування (5 лексем, 7%); 5) назви одягу, тканин, взуття, прикрас (4 лексеми, 6%); 6) назви одиниць виміру (3 лексеми, 4%); 7) назви спорідненості та свояцтва (3 лексеми, 4%); 8) назви якостей та ознак (2 лексеми, 3%); 9) назви частин тіла (1 лексема, 1,5%); 10) назви економічних і ділових стосунків (1 лексема або 1,5); 11) абстрактні поняття (1 лексема, 1,5%).

Серед німецьких запозичень у південно-східних говорах, зафіксованих проаналізованими джерелами, розрізняємо:

1. Лексеми, що їх не фіксує словник української мови (21 одиниця): *ріфа* 'металеве кільце для скріплення у возі' [23,

с. 171] – через польське посередництво запозичено з німецької, н. Reif ‘обруч; кільце’ [6, с. 32], *gráca* ‘1. плужок, розпашник. 2. яма, в якій місять глину на будівлю, напр. хати. 3. заміс глини’ [13, с. 28] – через польську мову запозичення з німецької, свн. kratze ‘сапка’, пов’язаного з дієсловом kratzen ‘скребити, дряпати’ [6, с. 586], *lága* ‘дерев’яна балка, що є основою підлоги’ [30, с. 240] – через польське посередництво, походить від свн. Leger, пов’язаного з legen ‘ложити’ і liegen ‘лежати’ [6, с. 208] та ін.

2. Лексеми, які словник української мови фіксує з позначкою *діал.* (12 одиниць): *футро* ‘кожухи, покриті хутром’ [23, с. 202] – через польське посередництво запозичення з німецької мови, походить від н. Futter ‘підшивка, підкладка’ [6, с. 143] – ‘1. хутро. 2. шуба’ [25, с. 657]; *шруб* ‘шурп’ [30, с. 247] – запозичення з німецької мови, н. Schraube ‘гвинт, болт’ [6, с. 469] – ‘кріпильний гвинт для дерев’яних деталей, для прикріплення до дерева металічних виробів’ [25, с. 566] та ін.

3. Лексеми, які словник української мови фіксує з позначкою *розм.* (7 одиниць): *пентух* ‘начеплена поворозкою на шию запряженому коневі торба, з якої він їсть обрік’ [15, с. 88] – запозичення з німецької мови, очевидно, вихідною є форма н. Kripentuch, яка складається з Krippe ‘ясла, корито’ і Tuch ‘сукно, льяне полотно’ [6, с. 63] – ‘1. широкий, але неглибокий мішок з кормом для коней, який прив’язують до оглобель. 2. вид плетеного з вірвовок мішка для сіна’ [25, с. 512]; *ріхва* ‘залізний обруч, який набивають на колодку колеса, щоб вона була міцна’ [23, с. 171] – через польське посередництво запозичено з німецької, н. Reif ‘обруч; кільце’ [6, с. 32] – ‘металева кільце для скріплення чогонебудь’ [25, с. 545] та ін.

4. Лексеми, що їх фіксує словник української мови без позначок *діал.* або *розм.* (29 одиниць): *лантушіна* ‘1. клопоть тканини. 2. одежина. 3. мішок’ [20, с. 203] – через посередництво польської мови запозичене з німецької, нвн. Leintuch ‘полотно, простирadlo’ [6, с. 191] – ‘1. великий мішок з грубої тканини. 2. міра, що дорівнює вмісту такого мішка. 3. перен. неповоротка, неспритна людина’ [25, с. 445]; *штамп* ков. ‘1. гвоздильня, прилад для висаджування головок різної форми у цвяхів, болтів, заклепок. 2. ковальська форма для пробивання різних за формою й розмірами отворів’ [24, с. 229] – запозичення з німецької мови, н. Stamp ‘штамп’ [6, с. 471] – ‘1. форма з металу або якого-небудь іншого матеріалу для серійного виготовлення деталей чи якихось інших дрібних предметів шляхом штампування. 2. вид печатки (у 1 знач.), яка перев. має вигляд прямокутника з гуми з опуклим зображенням тексту назви якої-небудь установи, організації і т. ін., із зазначенням адреси, номера або яких-небудь інших відомостей; 3. перен. прийнятий загальновизнаний зразок, який сліпо наслідують; трафарет, шаблон’ [25, с. 532] та ін.

Отже, як свідчить фактичний матеріал, до складу літературної мови ввійшло тільки 29 одиниць із 69 проаналізованих (42%). Це слова різних тематичних груп.

Аналіз діалектних лексикографічних джерел дозволяє стверджувати, що багато цих слів поширені не лише в південно-східних, а й у південно-західних та польських говірках української мови. Виявлено міжговіркові паралелі:

- буковинсько-польсько-степові: *штоф* ‘1. пляшка чотирикутної форми місткістю 1,5 – 2 літра. 2. графін місткістю три літри’ [22, с. 675; 11, с. 236; 23, с. 218];

- закарпатсько-польсько-степові: *лага* ‘дерев’яна балка, що є основою підлоги’ [19, с. 158; 7, с. 79; 30, с. 240];

- гуцульсько-лемківсько-бойківсько-степові: *футро* ‘кожухи, покриті хутром’ [10, с. 124; 28, с. 26, 16, с. 335, 23, с. 202];

- лемківсько-наддністрянсько-польсько-степові: *бантіна* ‘поперечна балка між кроквами’ [28, с. 22; 31, с. 47; 7, с. 43; 15, с. 12];

- гуцульсько-лемківсько-бойківсько-степові: *ландувати* ‘ходити’ [17, с. 91, 28, с. 160; 16, с. 403; 23, с. 116];

- гуцульсько-бойківсько-буковинсько-закарпатсько-степові: *рурка* ‘1. носик чайника. 2. вужча частина, лійка, трубочка, яку вставляють у якийсь посуд, коли в нього наливають яку-небудь рідину. 3. вужча частина будь-чого, отвір у вилах, лопаті, куди забивають держак’ [10, с. 118; 16, с. 197; 22, с. 471; 19, с. 164; 23, с. 175];

- гуцульсько-лемківсько-наддністрянсько-польсько-степові: *граса* ‘плужок, розпашник’ [10, с. 97; 28, с. 74; 31, с. 191; 11, с. 63; 23, с. 65];

- гуцульсько-бойківсько-буковинсько-наддністрянсько-степові: *магільниця* ‘рубель’ [19, с. 117; 16, с. 425; 22, с. 272; 31, с. 165; 13, с. 50];

- гуцульсько-бойківсько-буковинсько-закарпатсько-західнополісько-степові: *грис* ‘висівки’ [17, с. 44; 16, с. 193; 22, с. 86; 4, с. 59; 2, с. 121; 13, с. 28]; *ріхтувати* ‘збирати, готувати, ремонтувати, лагодити щось’ [10, с. 117; 16, с. 175; 22, с. 470; 19, с. 308; 2, с. 120; 13, с. 63];

- гуцульсько-бойківсько-буковинсько-закарпатсько-наддністрянсько-степові: *рафа* ‘сито, решето з-під віялки, яким пересівають зерно’ [17, с. 162; 16, с. 169; 22, с. 451; 19, с. 305; 31, с. 224; 23, с. 169].

Для окремих слів в аналізованих говірках виявлено фонетичні варіанти при збереженні семантики: *грис* (степ.) [13, с. 28], *гріс* (гуц.) [17, с. 44], *грис* (бойк., бук) [16, с. 193; 22, с. 86] ‘висівки’; *магільниця* (степ.) [13, с. 50], *магельниця* (наддн.) [31, с. 165], *маглівниця* (бойк.) [16, с. 425], *маглівниця*, *мадівниця* (бук.) [22, с. 272] ‘рубель’; *ріхтувати* (степ., західнопол., бойк.) [13, с. 63; 2, с. 120; 16, с. 175], *ріхтувати* (бук., гуц.) [22, с. 470; 10, с. 117], *ріхтовати* (закарп.) [19, с. 308] ‘збирати, готувати, ремонтувати, лагодити щось’.

Спостережено випадки, коли при фонетичних відмінностях лексем в аналізованих говірках семантика є близькою, але не тотожною: *граса* (степ.) ‘плужок, розпашник’ [23, с. 65], *граца*, *траца* (бойк.) ‘культиватор, знаряддя, яким прополують картоплю’ [16, с. 191], *граси*, *граци*, *граці*, *тралі* (наддн.) ‘1. сапа. 2. вила з тупими кінцями, якими насипають картоплю’ [31, с. 96], *граса*, *траца* (пол.) ‘лопата’ [11, с. 63], *граси* (гуц.) ‘вила з чотирма зубцями, але не загостреними, а спеціально затупленими для відгортання картоплі чи інших овочів’ [10, с. 97];

Зафіксовано також випадки, коли семантика однозвучних лексем у різних говірках є тотожною: *лага* (степ., закарп., пол.) ‘одна з балок, до якої прибивають дошки підлоги’ [15, с. 54; 19, с. 158; 7, с. 79].

Виявлено також паралелі, репрезентанти яких мають семантичні відмінності:

- *штоф* (степ.) ‘1. пляшка чотирикутної форми місткістю 1,5-2 літра. 2. графін місткістю три літри’ [23, с. 218] – *штоф* (пол.) ‘міра рідини, що дорівнює 2 літрам’ [11, с. 236] – *штоф* (бук.) ‘чотиригранна скляна посудина з короткою шийкою, яка вміщує 1/8 або 1/10 відра рідини (вина, квасу, горілки), обплетена лозою’ [22, с. 675];

- *футро* (степ.) ‘кожухи, покриті хутром’ [23, с. 202] – *футро* (лемк.) ‘хутро’ [28, с. 326] – *футро* (гуц.) ‘підкладка для одягу’ [10, с. 124] – *футро* (бук.) ‘підкладка верхнього одягу, переважно пальта, куртки’ [22, с. 607].

Як бачимо, у наведених паралелях семантика запозичених з німецької мови слів має незначні відмінності.

У частині виділених паралелей наявні відмінності в морфемній будові лексем при семантичній близькості або відмінності. До них відносимо випадки, коли:

1) аналізовані лексеми різняться суфіксами:

- *рурка* (степ.) ‘вужча частина, лійка, трубочка, яку вставляють у якийсь посуд, коли в нього наливають яку-небудь рідину’ [23, с. 175], *рура* (гуц.) ‘труба’ [10, с. 118], *рура* (бук., бойк.) ‘духовка’ [22, с. 471; 16, с. 197];

- *ландувати* (степ.) ‘ходити’ [23, с. 116], *ландати* (лемк.) ‘вештатися, волочитися’ [28, с. 160], *ландати* (гуц.) ‘ходити без діла’ [17, с. 91], *ландати* (бойк.) ‘працювати, докладати зусиль для виконання чого-небудь’ [16, с. 403];

- *бантіна* ‘поперечна балка між двома кроквами’ [15, с. 12], *банта* (наддн.) ‘поперечна балка між двома кроквами (у господарських приміщеннях)’ [31, с. 47], *бант* (лемк.) ‘поперечна балка, що скріплює крокви даху’ [28, с. 22], *бант* (пол.) ‘горизонтальна планка, що сполучає передні загнуті частини полозів саней’ [7, с. 43].

2) аналізовані лексеми різняться закінченням: *рафа*, *ріфа* (степ.) ‘металева кільце для скріплення у возі’ [23, с. 171], *раф* (закарп.) ‘металевий обід дерев’яного колеса’ [19, с. 305], *раф* (наддн.) ‘обруч на колесі’ [31, с. 224], *рафа* (бойк.) ‘широкий обруч на краю колодки колеса’ [16, с. 169].

Отже, між аналізованими говірками виявлено чимало спільних рис у репрезентації німецькомовних запозичень. Разом з тим, зафіксовано й значні відмінності аналізованих лексем, переважно щодо їх фонетичного оформлення та морфемної будови. Німецькі лексичні запозичення в південно-східних говірках наявні в різноманітних сферах життя, для них характерна значна фонетична та словотвірна варіантність. Перспективу дослідження вбачаємо в його подальшому проведенні на більшому фактичному матеріалі та щодо ширшого діалектного ареалу.

Список умовних скорочень

бойк. – бойківські, **бук.** – буковинські, **гуц.** – гуцульські, **закарп.** – закарпатські, **західнопол.** – західнополіські, **лемк.**

– лемківські, **наддн.** – наддністрянські, **нім.** – німецьке, **пол.** – польські, **степ.** – степові, **слоб.** – слобожанські.

ЛІТЕРАТУРА (REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Акуленко В. В. Німецький вплив на розвиток української мови: проблеми методології / В. В. Акуленко // Мовознавство. – 1997. – № 1. – С. 12 – 18.

Akulenko V. V. *Nimets'kyu vplyv na rozvytok ukrayins'koyi movy: problemy metodolohiyi [German influence on the development of the Ukrainian language: Problems of methodology]* / V. V. Akulenko // *Movoznavstvo*. – 1997. – № 1. – S. 12–18.

2. Аркушин Г. Словник західнополіських говірок : у 2 т. / Г. Аркушин. – Луцьк : Волин. держ. ун-т ім. Л. Українки, 2000. – Т. 1 – 2.

Arkushyn H. *Slovnik zakhidnopolis'kykh hovirok [Dictionary of dialects of West Polesye]: u 2 t.* / H. Arkushyn – Luts'k : *Volyns'kyu derzh. un-t im. L. Ukrayinky*, 2000. – T. 1 – 2.

3. Гвоздяк О. М. Запозичення лексики німецького походження в українській говірці Ужгородщини / О. М. Гвоздяк, Г. І. Меліка // Проблеми романо-германської філології. – Ужгород : Ужгород. держ. ун-т, 1998. – С. 33–38.

Hvozdyak O. M. *Zapozychennya leksyky nimets'koho pokhodzhennya v ukrayins'kyy hovirsi Uzhhorodshchyny [German lexical adoptions in Ukrainian dialect of Uzhgorod]* / O. M. Hvozdyak, H. I. Melika // *Problemy romano-hermans'koyi filolohiyi*. – Uzhhorod : *Uzhhorod. derzh. un-t*, 1998. – S. 33–38.

4. Гуцульські говірки: короткий слов. / відп. ред. Я. Закревська. – Л., 1997. – 232 с.

Hutsul's'ki hovirky: *korotky slovnnyk [Hutsul dialect: short dictionary]* / vidp. red. YA. Zakrevs'ka. – L., 1997. – 232 s.

5. Давиденко О. М. Фоно-орфографічна асиміляція німецьких запозичень в українській мові / О. М. Давиденко // Питання романо-германської філології та методика викладання іноземних мов. – 1975. – Вип. 2. – С. 106–110.

Davydenko O. M. *Fono-orfografichna asymilyatsiya nimets'kykh zapozychen v ukrayins'kyyi movi [Phono-orthographic assimilation of German adoptions in the Ukrainian language]* / O. M. Davydenko // *Pytannya romano-hermans'koyi filolohiyi ta metodyka vykladannya inozemnykh mov*. – 1975. – Vyp. 2. – S. 106–110.

6. Етимологічний словник української мови : у 7 т. / за ред. О. С. Мельничука. – К. : Наук. думка, 1982 – 2012. – Т. 1 – 6. *Etymolohichnyy slovnnyk ukrayins'koyi movy [Etymology dictionary of Ukrainian language]: u 7 t. / za red. O. S. Mel'nychuka*. – K. : *Nauk. dumka*, 1982 – 2012. – T. 1 – 6.

7. Євтушок О. М. Короткий словник говірок Рівненщини / О. М. Євтушок // Вивчення говірок Рівненщини. – Рівне, 1997. – С. 38 – 138.

Yevtushok O. M. *Korotky slovnnyk hovirok Rivnenshchyny [Short Dictionary of dialects of Rivne]* / O. M. Yevtushok // *Vyvchennya hovirok Rivnenshchyny*. – Rivne, 1997. – S. 38 – 138.

8. Костюк Д. В. Германізми в діалектній лексиці української мови (на матеріалі села Чернятин Городенківського району Івано-Франківської області) / Д. В. Костюк // Іноземна філологія. – Вип. 23. – 1971. – С. 65 – 68.

Kostyuk D. V. *Hermanizmy v dialektnyy leksytsi ukrayins'koyi movy (na materiali sela Chernyatyn Horodenkivs'koho rayonu Ivano-Frankivs'koyi oblasti) [Germanism in the dialects of the Ukrainian language (based on the materials of village Chernyatyn of Horodenkivsky district, Ivano-Frankivsk region)]* / D. V. Kostyuk // *Inozemna filolohiya*. – Vyp. 23. – 1971. – S. 65–68.

9. Кочерган М. П. Німецькі лексичні запозичення в південно-західних говорах української мови / М. П. Кочерган // Мовознавство. – 1997. – № 1. – С. 19 – 24.

Kocherhan M. P. *Nimets'ki leksychni zapozychennya v pivdenno-zakhidnykh hovorakh ukrayins'koyi movy [German lexical adoptions in southwestern dialects of Ukrainian language]* / M. P. Kocherhan // *Movoznavstvo*. – 1997. – № 1. – S. 19–24.

10. Лесюк М. Мовний світ сучасного галицького села (Ковалівка Коломийського району) / Микола Лесюк. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2008. – 328 с.

Lesyuk M. *Movnyy svit suchasnoho halys'koho sela (Kovalivka Kolomyys'koho rayonu) [Language world of contemporary Galician village (Kovalivka Kolomyi region)]* / Mykola Lesyuk. – Ivano-Frankivs'k : *Nova Zorya*, 2008. – 328 s.

11. Лисенко П. С. Словник поліських говорів / П. С. Лисенко. – К. : Наук. думка, 1974. – 260 с.

Lysenko P. S. *Slovnnyk polis'kykh hovoriv [Dictionary of dialects of Polesye]* / P. S. Lysenko. – K. : *Nauk. dumka*, 1974. – 260 s.

12. Лопушанський В. М. Німецькомовні лексичні запозичення в говорах Західної України : навч. посіб. для студ. III – V курсів ф-тів романо-герм. філол. / В. М. Лопушанський, Т. Б. Пиц. – Дрогобич : Відродження, 2000. – 68 с.

Lopushans'kyu V. M. *Nimets'komovni leksychni zapozychennya v hovorakh Zakhidnoyi Ukrayiny [German lexical adoptions in the dialects of West Ukraine]: [navch. posibnyy dlya stud. III-V kursiv fak. rom.-herm. fil.]* / V. M. Lopushans'kyu, T. B. Pyts. – Drohobych : *Vidrodzhennya*, 2000. – 68 s.

13. Москаленко А. А. Словник діалектизмів українських говірок Одеської області / А. А. Москаленко. – О. : Одес. держ. пед. ін-т ім. К. Д. Ушинського, 1958. – 78 с.

- Moskalenko A. A. *Slovyk dialektymiv ukrayins'kykh hovirok Odes'koyi oblasti [Dictionary of Ukrainian dialects of Odessa Region] / A. A. Moskalenko. – Odesa : Odes'kyi derzh. ped. in-t im. K. D. Ushyns'koho, 1958. – 78 s.*
14. Муромцева О. Г. Українсько-німецькі мовні контакти / О. Г. Муромцева, В. В. Скачкова // Українська мова : енцикл. – К. : Вид-во "Українська енциклопедія" ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 682–683.
- Muromtseva O. H. *Ukrayins'ko-nimets'ki movni kontakty [Ukrainian - German language contacts] / O. H. Muromtseva, V. V. Skachkova // Ukrayins'ka mova: entsykl. – K. : "Ukrayins'ka entsyklopediya" im. M. P. Bazhana, 2004. – С. 682–683.*
15. Омельченко З. Л. Матеріали до словника східноєвропейських українських говірок. / З. Л. Омельченко, Н. Б. Клименко. – Донецьк : Вид-во ДонНУ, 2006. – 114 с.
- Omel'chenko Z. L. *Materialy do slovnyka skhidnostepovykh ukrayins'kykh hovirok [Materials to the dictionary of the Ukrainian eastern dialects] / Z. L. Omel'chenko, N. B. Klymenko. – Donetsk : Vyd-vo DonNU, 2006. – 114 s.*
16. Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок : у 2 ч. / М. Й. Онишкевич. – К. : Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, 1984. – Ч. 1–2.
- Onyshkevych M. Y. *Slovyk boykiv's'kykh hovirok [Dictionary of Boyko dialects] / M. Y. Onyshkevych. – K. : In-t movoznavstva im. O. O. Potebni, 1984. – T. 1–2.*
17. Піпаш Ю. Матеріали до словника гуцульських говірок (Косівська поляна і Росішка Рахівського району Закарпатської області) / Ю. Піпаш, Б. Галас. – Ужгород, 2005. – 266 с.
- Pipash YU. *Materialy do slovnyka hutsul's'kykh hovirok (Kosivs'ka polyana i Rosishka Rakhiv's'koho rayonu Zakarpats'koyi oblasti) [Materials to the dictionary Hutsul dialects (Kosivska polyana and Rosishka Rakhivsky district of Zakarpathian region)] / YU. Pipash, B. Halas. – Uzhhorod, 2005. – 266 s.*
18. Рот А. М. Германские заимствования в лексике украинских говоров Карпат / А. М. Рот // Тезисы докл., предназнач. для обсуждения на I Всесоюз. конф. по вопр. славяно-герм. языкознания. – Минск, 1961. – С. 59–69.
- Rot A. M. *Hermanskye zaymstvovaniya v leksyke ukraynskykh hovorov Karpat [German lexical adoptions in the Lexic of Ukrainian dialects of Carpathians] / A. M. Rot // Tezysy dokladov, prednaznachennye dlya obsuzhdeniya na I Vsesoyuznoy konferentsyy po voprosam slavyano-hermanskoho yazykoznavstva. – Mynsk, 1961. – S. 59–69.*
19. Сабадош І. В. Словник закарпатської говірки села Сокириця Хустського району / І. В. Сабадош. – Ужгород : Ліра, 2008. – 480 с.
- Sabadosh I. V. *Slovyk zakarpats'koyi hovirky sela Sokyrnytsya Khusts'koho rayonu [Dictionary of Transcarpathian dialect of village Sokyrnytsya of Khustskyi District] / I. V. Sabadosh. – Uzhhorod : Lira, 2008. – 480 s.*
20. Сагаровський А. А. Матеріали до діалектного словника Центральної Слобожанщини (Харківщини). – Вип. 1. А – Об'ясняється. / А. А. Сагаровський. – Х. : ОБВ НМЦ ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – 296 с.
- Saharovs'kyu A. A. *Materialy do dialektnoho slovnyka Tsentral'noyi Slobozhanshchyny (Kharkivshchyny) [Materials for the dialect dictionary of central Slobozhanshchina (Kharkiv region)]. Vypusk 1. A – Ob'yasnyat'sya. / A. A. Saharovs'kyu. – KH. : OVV NMTS KHNU imeni V. N. Karazina, 2011. – 296 s.*
21. Скачкова В. В. Немецкие лексические заимствования в современном украинском литературном языке : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. наук : спец. 10.02.02 "Український язык" / В. В. Скачкова. – Х., 1990. – 24 с.
- Skachkova V. V. *Nemets'kye leksyches'kye zaymstvovaniya v sovremennom ukraynskom lyteraturnom yazyke [German lexical adoptions in the modern Ukrainian literary language] : avtoref. dys. na soisk. uch. step. kand. fylol. nauk : spets. 10.02.02 "Ukrainskyi yazyk" / V. V. Skachkova. – KH., 1990. – 24 s.*
22. Словник буковинських говірок / за заг. ред. Н. В. Гуйванюк. – Чернівці : Рута, 2005. – 688 с.
- Slovyk bukovyn's'kykh hovirok [Dictionary of Bukovina dialects] / za zah. red. N. V. Huvyanuk. – Chernivtsi : Ruta, 2005. – 688 s.*
23. Словник українських говорів Одещини / редкол. : О. І. Бондар (голов. ред.), Л. І. Хаценко (заст. голов. ред.), Т. Ю. Ковалевська та ін. – О. : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2011. – 224 с.
- Slovyk ukrayins'kykh hovoriv Odeshchyny [Dictionary of Ukrainian dialects of Odessa region] / redkol. : O. I. Bondar (holov. red.), L. I. Khatsenko (zast. holov. red.), T. YU. Kovalevs'ka ta in. – O. : ONU imeni I. I. Mechnykova, 2011. – 224 s.*
24. Словник українських східноєвропейських говірок / К. Глуховцева, В. Леснова, І. Ніколаєнко, Т. Терновська, В. Ужченко. – Луганськ, 2002. – 234 с.
- Slovyk ukrayins'kykh skhidnoslobozhans'kykh hovirok [Dictionary of Ukrainian dialects of eastern Slobozhanshina] / K. Hlukhovtseva, V. Lyesnova, I. Nikolayenko, T. Ternovs'ka, V. Uzhenchenko. – Luhans'k, 2002. – 234 s.*
25. Словник української мови : в 11 т. – К. : Наук. думка, 1970–1980. – Т. 1–11.
- Slovyk ukrayins'koyi movy [Dictionary of Ukrainian language] : v 11 t. – K. : Nauk. dumka, 1970–1980. – T. 1–11.*
26. Тимченко Є. П. Германізми в українській мові: дослідження від професора Шаровольського до сьогодення / Є. П. Тимченко // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. пр. КНУ / відп. ред. О. І. Чередниченко. – Вип. 22. – Ч. II. – К., 2007. – С. 133–137.
- Tymchenko YE. P. *Hermanizmy v ukrayins'kiy movi: doslidzhennya vid profesora Sharovol's'koho do s'ohodennya [Germanism in the Ukrainian language: research of Professor Sharovolskiy] / YE. P. Tymchenko // Movni i kontseptual'ni kartyny svitu : zb. nauk. prats' KNU / vidp. red. O. I. Cherednychenko. – Vyp. 22. – CH. II, 2007. – S. 133–137.*
27. Ткач Л. Українська літературна мова на Буковині в кінці XIX – на початку XX ст. / Л. Ткач. – Ч. 2. Джерела і соціокультурні чинники розвитку. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2007. – 704 с.
- Tkach L. *Ukrayins'ka literaturna mova na Bukovyni v kintsi XIX – na pochatku XX st. [Ukrainian literary language in Bukovina in the late XIX - early XX] / L. Tkach. – CH. 2. Dzherela i sotsiokul'turni chynnyky rozvytku. – Chernivtsi : Knyhy – XXI, 2007. – 704 s.*
28. Турчин Є. Д. Словник села Тилич на Лемківщині / Є. Д. Турчин. – Л. : Укр. акад. друкарства, 2011. – 384 с.
- Turchyn YE. D. *Slovyk sela Tylych na Lemkivshchyni [Dictionary of village Tylych of Lemkivshina] / YE. D. Turchyn. – L. : Ukr. akad. drukarstva, 2011. – 384 s.*
29. Українська мова : енцикл. / редкол. : Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), М. П. Зяблюк та ін. – К. : Укр. енцикл., 2000. – 752 с.
- Ukrayins'ka mova : entsykl. [Encyclopaedia of Ukrainian Language] / redkol. : Rusaniv's'kyu V. M., Taranenko O. O. (spivholovy), M. P. Zyablyuk ta in. – K. : Ukr. entsykl., 2000. – 752 s.*
30. Чабаненко В. А. Словник говірок Нижньої Наддніпрянщини : у 4 т. / В. А. Чабаненко. – Запоріжжя : Б. в., 1992. – Т. 1–4.
- Chabanenko V. A. Slovyk hovirok Nyzhn'oyi Naddnipyrianshchyny [Dictionary dialects of Lower Naddnipyrianshina] : u 4 t. / V. A. Chabanenko. – Zaporizhzhya : B. v., 1992. – T. 1–4.*
31. Шило Г. Наддністрянський регіональний словник / Гаврило Шило. – Л. : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. – 288 с.
- Shylo H. Naddnistrians'kyu rehional'nyy slovyk [Naddnistriansk regional Dictionary] / Havrylo Shylo. – L. : In-t ukrayno-znavstva im. I. Kryp'yakevycha NAN Ukrayiny, 2008. – 288 s.*

32. Havryliv O. Germanismen im Ukrainischen in Galizien / O. Havryliv // Топоси культур і спогадів. – Л. : ВНТЛ-Класика, 2008. – С. 129 – 139.
33. Major O. Germanische Interferenzen in den ukrainischen Mundarten (Sprachraum der Karpato-Ukraine) / O. Major // Studien zu deutsch-ukrainischen Beziehungen. – München : UFU, 1999. – Bd. 3. – S. 59 – 68.
34. Wilpert Chr. Die deutschen Lehnwörter im Huzulischen: Wiss. Arbeit zur Erlangung "Magistra Artium" / Chr. Wilpert. – Würzburg, 2003. – 95 s.

Nechaieva N.O. Lexical germanisms in southeast dialects of Ukrainian language

Abstract. In this item with the help of lexicographical sources considered the lexemes which were borrowed from the German language and which were entered to the stock of dialects of ; introduced their classification by thematically groups. Followed which one of the fixed lexemes were entered to the stock of the literary language; for the analyzed germanisms established the interlingual parallels within the -west dialect. Determined, that in different dialects also can be different the phonetic shape or the semantics of the adopted germanisms.

Keywords: *germanism, dialect, adoption, language parallels, Ukrainian language*

Нечаева Н.О. Лексические германизмы в юго-восточных говорах украинского языка

Аннотация. В статье на материале лексикографических источников рассмотрены заимствованные из немецкого языка лексемы, вошедшие в состав юго-восточных говоров; представлена их классификация по тематическим группам. Прослежено, какие из зафиксированных лексем вошли в состав литературного языка; для рассматриваемых германизмов установлены межъязыковые параллели в рамках юго-восточного, юго-западного и полесского наречий. Выяснено, что в разных говорах может отличаться фонетическое оформление, семантика или морфологическое строение усвоенных германизмов.

Ключевые слова: *германизм, говор, заимствование, межъязыковые параллели, украинский язык*